

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84296,Forster-Jerzy-Georg-Adam.html>
2021-12-09, 08:25

Forster Jerzy (Georg) Adam

FORSTER Jerzy (Georg) Adam (26 XI 1754, Wiślina k. Gdańska - 10 I 1794, Paryż), przyrodnik, podróżnik. Syn Johanna Reinholda, pastora, poligloty, podróżnika i przyrodnika z gdańskiej rodziny pochodzenia szkockiego, oraz Justyny Elżbiety z domu Nikolai.

Kształcił się jako samouk pod okiem ojca, który zabrał go w podróż do Rosji nadwołżańskiej (1765-66), ucząc gruntownie botaniki, a następnie do Anglii, gdzie F. praktykował u kupca i pomagał ojcu w tłumaczeniach, będących dla nich źródłem utrzymania.

W 1772-75 uczestniczył jako pomocnik ojca w drugiej wyprawie J. Cooka dookoła świata, podczas której obaj prowadzili dziennik, notując obserwacje geograficzne i przyrodnicze, oraz gromadzili okazy botaniczne, zoologiczne, mineralogiczne i etnograficzne. Wspólnie opracowali materiały botaniczne z Polinezji (*Characteres generum plantarum, quas in itinere ad insulas maris australis collegerunt, descripserunt, delineaverunt ...*, Londyn 1776), opisując 75 rodzajów i 265 gatunków roślin, a sprawozdanie z całej podróży opublikował F. (*A Voyage Round the World in His Britannic Majesty's Sloop „Resolution” Commanded by Capt. James Cook, During the Years 1772-1775*, London 1777). Jego opis był znacznie wartościowszy naukowo niż wydane w tymże roku oficjalnie sprawozdanie samego Cooka. Został przetłumaczony na kilka języków (polski przekład pt. *Podróż naokoło świata* 1977) i przyniósł F. znaczny rozgłos, a także członkostwo Royal Society w Londynie i akademii nauk w Neapolu, Madrycie i Berlinie.

Jesienią 1778 F. przez Holandię udał się do Niemiec, wszędzie przyjmowany z honorami, 1779-84 mieszkał w Kassel, wykładając tam historię naturalną na miejscowym uniwersytecie (Carolinum), a geografię w Korpusie Kadetów.

W XI 1784 objął Katedrę Historii Naturalnej na Uniw. Wileńskim, wcześniej w drodze na Litwę zwiedzając Saksonię, Czechy, Wiedeń, Kraków i Wieliczkę, Warszawę oraz Grodno. W 1785 uzyskał doktorat medycyny na uniwersytecie w Halle na podstawie rozprawy *Dissertatio inauguralis botanico-medica de plantis esculentis insularum Oceani Australis*. Zrezygnował z profesury na Uniw. Wileńskim, gdy został zaproszony na rosyjską wyprawę badawczą na Ocean Spokojny, jednak do niej nie doszło. Jesienią 1787 opuścił Wilno, a od 1788 był bibliotekarzem uniwersyteckim w Moguncji. W 1790 odbył wraz z A. von Humboldtem (na którego wywarł istotny wpływ) podróż Renem do ujścia rzeki, a następnie do Anglii, co opisał w najgłośniejszej swej książce *Anschichten vom Niederrhein* (Berlin 1791-94). W 1792, po zajęciu przez wojska francuskie Moguncji, opowiedział się po stronie rewolucyjnej Francji, został więc uznany za zdrajcę niemieckich interesów narodowych (sam uważał się za „obywatela całego świata”, wyraźnie deklarując, że jako urodzony na terytorium polskim przed pruskim zaborem nie przyznaje się do żadnej narodowości). Wyparł się go ojciec, prześladowały nieszczęścia rodzinne. Rewolucja, z którą się zetknął w Paryżu, także go rozczarowała. Żył tam w osamotnieniu i zapomnieniu. Zmarł po krótkiej chorobie.

F. w swych dziełach wskazywał na powszechną zdolność organizmów do wytwarzania odmian, co pozwala zaliczyć go do prekursorów idei ewolucji. Napisał m.in.: *Über die Pygmäen* (1784), *Neuholland und die britische Colonie in Botany Bay* (1786), *Noch et was über die Menschenrassen* (1786), *Praefatio in Dissertationen de plantis esculentis insularum Oceani Australis* (1786).

HNP, t. 6; PSB (A. Birkenmajer); SBP (Z. Fedorowicz);
Słabczyńscy.

K. Augustowska: *Jerzy Forster, uczoney i podróżnik epoki Oświecenia...*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Gdańskiego” 1975, nr 5; Z. Fedorowicz: *Mowa Jerzego Forstera wygłoszona dnia 2 lutego 1785 r. w Szkole Głównej K. Litewskiego w Wilnie*, [w:] „Memorabilia

Zoologica" 1961, z. 7; L. Janowski: *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*, Wilno 1939; S.B. Jundziłł: *Cudzoziemcy w Uniwersytecie*, [w:] L. Janowski: *W promieniach Wilna i Krzemieńca*, Wilno 1903; M. Karawajew: *Forster kak botanik i jego botaniczeskije kollekcji w SSSR*, „Trudy Instituta Istorii Jestestwoznaniija i Techniki” 1961; P. Köhler: *Zielniki botaników Ośrodka Wileńskiego z lat 1780–1840 w Kijowie, Krakowie i Wilnie*, KHNiT 1994, nr 1; W. Słabczyński: *Pierwszy polski podróżnik naokoło świata*, „Wiedza i Życie” 1953; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 9, Warszawa 2002 (T. Słabczyński); W. Zawadzki: *Dziennik Jerzego Forstera z podróży po Polsce*, „Archiwum Historii Medycyny” 1958, t. 25; Archiwum Zakładu Zoologii Systematycznej i Doświadczalnej PAN.

Wanda Grębecka

[Poprzedni](#)
[Następny](#)